

Acta sanctorum

quotquot toto orbe coluntur, vel a catholicis scriptoribus celebrantur, quae
ex Latinis et Græcis, aliarumque gentium antiquis monumentis

Quo dies decimus et undecimus continentur

Bolland, Johannes

Parisiis et Romae, 1868

Passio, Auctore Helinando a, Ordinis Cisterciensis monacho. Ex codice
Musœi nostri signato PMS. 159, cum Ms. Audomarensi et editione Surii
collato.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71246](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71246)

AUCTORE
C. B.

ac proin etiam, an collegium canonicorum ibidem instituerit, rectissime revocatur in dubium; imo vero in S. Victoris ejusque Sociorum honorem ecclesiam a S. Helena Sanctis haud fuisse exstructam, ex iis, quæ Gregorius Turon. lib. 1 de Gloria Martyrum cap. 63 scribit, verosimillimum apparet. Fuisse enim ab Eberesisilo, qui sub sec. VI finem ecclesiæ Coloniensi præfuit, seu potius, ut supra num. 72 ostendi, a S. Evergislo, qui, seculo V media sui parte nondum elapso, eandem ecclesiam rexit, basilicam S. Malloso in Bertunensi oppido erectam, scriptor ille (verba ejus num. 60 et seq. huc transcripta videsis) ibidem docet; cum autem antea, ut addit, oratorium dumtaxat, in quo S. Malloso nomen invocabatur, in dicto oppido exstiterit, ac per id, ut supra monstravi, verosimillime haud aliud quam Sanctense debeat intelligi, consecrarium fuit, ut Sanctis, si Gregorio standum sit, ante seculum VI aut certe ante seculum V ecclesia seu basilica, quæ S. Malloso sacra esset, haud exstiterit. Hinc porro, cum ecclesia seu basilica, quæ Sanctis seculo V aut VI S. Malloso fuit exstructa, verosimillime, ut supra docui, aliam non sit, quam ibidem exstans S. Victoris ecclesia, quæ post abs hoc, cum primum a S. Malloso habuisset nomen, appellationem fuerit sortita, ulterius jam consequitur, ut hæc seu Sanctensis S. Victoris ecclesia, ut ut sæpius, cum ruinam passa fuisset, modo reædificata, primo tamen ante seculum V aut VI exstructa haud fuerit, ac proin ut ejus structura S. Helenæ, utpote certo ante seculum IV medium vita functæ, haud possit adscribi.

suadent,

90 Erit quidem fortassis, qui reponat, certum equidem non videri, ecclesiam, quæ Sanctis sec. V aut VI S. Malloso fuit exstructa, aliam non esse quam ibidem exstantem S. Victoris ecclesiam, quæ post abs hoc Sancto, cum primum nuncupata a S. Malloso fuisset, nomenclationem acceperit; verum etsi id ita sit, imo etsi etiam certum foret contrarium, nec hinc tamen, Sanctensem S. Victoris ecclesiam a S. Helena ac proin ante seculum VI aut etiam V fuisse ædificatam, verosimile, spectatis iis, quæ Gregorius narrat, evaserit. Etsi enim hic scriptor, S. Victorem in Bertunensi seu, ut e supra dictis sequitur, Sanctensi oppido ætate sua jacuisse sepultum, e fama (adi iterum supra huc transcripta ejus verba) memorie prodatur, ecclesiæ tamen, quæ tum ibidem a S. Victore fuerit vocata, haud meminuit; quod tamen, cum vel oratorii, in quo S. Malloso nomen invocabatur, mentionem faciat, omisurus haud fuisse videtur, si re etiam ipsa tum ibidem ecclesia, quæ a S. Victore nomen fuisset sortita, exstitisset. Et vero, cum Gregorius, ætate sua nondum, quo oppidi Bertunensis seu Sanctensis loco Victor jaceret, revelatum fuisse, adjungat, vel hinc contra, tum ibidem ecclesiam, quæ a S. Victore nuncuparetur, nondum exstitisse, ac proin Sanctensem S. Victoris ecclesiam a S. Helena ædificatam haud fuisse, verosimile evadit. Hinc porro etiam jam corruit, aut saltem admodum dubium redditur, quod de canonicorum collegio, ibidem per S. Helenam instituto, possessionibusque ac variis privilegiis, ædi isti sacræ, a Constantino Magno, qui anno 337 obiit, concessis, Miræus hodie in Fastis supra laudatis et Stephani Pighii, canonici Sanctensis, Hercule prodicio commemorat.

91 Ad Coloniensem S. Gereonis ejusque So-

ciorum ecclesiam modo accedo. Verosimillime hanc jam inde a sec. V exstitisse, ex iis, quæ num. 71 et seq. disserui, consequitur, nec, quo minus jam inde etiam a sec. IV exstitisse credatur, quidquam obstat; verum, etsi id ita sit, hinc tamen, fuisse illam a S. Helena ædificatam, ministrisque ad Dei servitium deputatis instructam, haud recte intuleris. Neque vero id a sancta Constantini Magni matre factum, indubitanter quis credat, qui nulla prorsus sat antiqua, quibus res probetur, monumenta inveniri, considerarit. Atque hinc in jam supra laudato, qui S. Helenæ Actis præmittitur, Commentario num. 97 Pinus, proxime huc transcriptis, quæ pariter recitat, Gelenii verbis sequentia isthæc merito subjungit: Quæ omnia si ab eruditis credi velint Colonienses tamquam vera, non referri dumtaxat, sed probari debent. Ceterum cum sic, quæ de S. Gereonis ecclesia, per S. Helenam exstructa, clericisque in hac ad divinum servitium deputatis, Gelenius affirmat, idcirco dumtaxat, quod monumentis antiquis suffulta nonsint, haud immerito revocatur in dubium, pro dubiis pariter quæcumque de Bonnensi ecclesia, per eandem S. Helenam exstructa canonicorumque collegio, in hac instituto, seu a Cratepolio seu ab aliis narrantur, eandem ob causam sunt habenda.

PASSIO,

Auctore Helinando a, Ordinis
Cisterciensis monacho.Ex codice Musæi nostri signato
PMS. 159, cum Ms. Audoma-
rensi et editione Surii collato.

PROLOGUS.

Qua ratione de Martyribus, hic
propositis, tractaturus sit auctor, F
exponit.

Thebæorum Martyrum sacratissimam legio-
nem hodierna die festis attollere laudi-
bus ammonemur, in qua preciosissima sanctæ
illius sodalitatit pignora, Gereonem, Victorem,
Cassium et Florentium, cum eorum Sociis ve-
neramur. Neque enim seceruntur in gaudio
retributionis, qui nullo modo dissenserant glo-
riosæ constantia passionis.

Thebæi Mar-
tyres, qui hodie
simul colun-
tur, b

2 Nam quamvis non uno die c, nec eodem
loco martyrii gloriam susciperent, tamen secun-
dum Apostolum, erat illis unus Dominus,
una fides, unum baptisma, unus Deus et pa-
ter omnium, qui est super omnes et per omnia
Deus in secula benedictus d: cui simul omnes
uno consilio, una devotione, felici perseveran-
tia adhærebant, implentes actu Psalmistæ verba,
dicentis. " Mihi autem adhære Deo bonum
est ponere in Domino Deo spem meam e. " In
qua

etsi haud eo-
dem die et loco,
eandem tamen
constantia sunt
passi. c

d

e

A qua constanter et unanimiter summam charitatem, quæ Deus est, corde credentes ad justitiam, ore autem confitentes ad salutem, hanc Apostolicam constantiam sedulo voluntate et moribus meditabantur: Quis nos separabit a charitate Christi? Tribulatio? an angustia? an persecutio? an fames? an nuditas? an periculum? an gladius? Subsequentes etiam certam fiduciæ suæ causam: Sed in his omnibus, inquit, superamus propter eum, qui dilexit nos *g*.

g
Horum Acta non plene,

3 Nec moveat quenquam, quod in hac nostræ Thebaidis serie beatorum Martyrum et sacrosancta pro fide Christi certamina plena ratione secundum morem historiarum textentium non persolvimus: cum id nobis fit hoc sermone propositum, ut nobiscum pariter ad spiritale gaudium corda provocemus auditorum: quatenus Supernorum accensi desiderio, plus appetant per charitatem ædificantem ad Martyrum societatem proficere, quam per scientiam infantem ab æterni gaudii delectatione deficere.

sed summam duntaxat se relaturum, auctor affirmat,

4 Sed quia mos est humani ingenii tarditari, ut ab exteriorum cognitione querat, quod arcano cordis imprimatur, quasi aliter ad rationem, nisi per sensibilibus et imaginabilibus rerum ducatum, non possit assurgere, ut hoc sit, quod Apostolus dicit, Non prius, quod spiritale est, sed animale: deinde quod spiritale *h*. Moveamus et nos, secundum quod audivimus, quasi historiam, non quidem ex ordine singula complectentem, sed summam quædam necessaria * chronographiæ more perstringentem de sanctissimis hujus legionis angelicæ tyronibus, Gereone videlicet, Victore, Cassio, Florentio et eorum Sociis, universo orbi terrarum merito venerandis, qui sua, ut ita dicam, mortis victoria, securitatis et pacis successus jucundissimos comparaverunt.

nonnullaque de divina erga eos providentia præfatur.

5 Hos insignes Triumphatores mirabilis et provida omnipotentis Dei dispensatio post victoriosissimam beati Mauriti passionem, adeo quantum humanæ datur indagatiõni conjicere, spe gaudentes, in tribulatione patientes, mora, qua voluit, reservavit, ut, quo plus in lachrymis seminarent, eo jucundius fructum perennis lætitiæ meterent, et, quanto latius exempla suscepti pro Christi nomine laboris in confessione C ipsius extenderent, tanto plures ad imitationem suæ constantiæ et magnanimitatis accederent: cum tamen ipsi corda sursum habentes apostolico illo fervent desiderio, quo dicit: Cupio dissolvi et esse cum Christo, multo enim melius est *i*. Nam in brevi post patratum eorum martyrium paucissimi in ea, qua passi sunt, provincia remanserunt, qui non hoc ipsum ardent expeterent, quod in eis dudum obstinatis pectoribus exhorrent, quasi arcta ipsa via prius non esset commediabilis, quæ tot fuisset præcedentium trita vestigiis.

ANNOTATA.

a Quis hic scriptor exstiterit, quandonam floraverit ac quam fidem mereatur, in Comment. prævio num. 14 et tribus seqq. exposui.

b De hac apud nos potissimum jam actum ad xxi Septembris diem, qua S. Mauritius ejusque Socii, Agavini martyrium passi, in Mrl. Rom. hodierno signantur.

c Ad Comment. præv. num. 51.

d Ad Ephes. cap. 4, v. 5 et 6.

e Psalm. 72, v. 28.

f Epist. ad Rom. 8, v. 35.

g Ibid. v. 37.

h i ad Corint. cap. 15, v. 46.

i Ita fere ad Philip. cap. 1, v. 23.

A. HELIASO.

CAPUT I.

Sanctorum in fide constantia ac martyrium.

Igitur dum Incarnationis Dominicæ annus fere primus post ducesimum et nonagesimum verteretur, Diocletianus imperator trigesimus tertius ab Octaviano Augusto primo, cujus imperii anno quadagesimo secundo singularis eadem nativitas per Mariam perpetuam virginem administrata est, Maximianum, cognomento Herculium, primo cæsarem, deinde consortem sibi totius regni fecit, et Augusti nomine et potentia secum pariter sublimavit *a*. Quorum sævitia tanta contra Christianos incanduit, ut ille in Oriente, iste in Occidente circunquaque ecclesias Dei vastarent, nemini de grege Domini parcerent, nomenque Christianum funditus exstirpare studerent. Sed divino nutu, quomodo tunc laboratum fuerit in semine, postea factum est manifestum in germine.

Maximianus, qui una cum Diocletiano in Christianos

7 Hæc enim persecutio, a Nerone decima, cæteris immanior et diuturnior fuisse perhibetur, ita ut usque ad decem annos, in incepta crudelitate permanens, extenderetur. Quam mox subsecuta est ruina vehemens et perpetua destructio idolorum, cum per totum orbem pax ecclesiis Dei reddita, ipsos etiam, quos dudum inimicos asperrimos pertulit, jugo fidei Catholicæ subdidit, in morem decimæ Ægyptiæ plagæ, quæ, sicut primogenitorum omnium subita morte sævissima, ita et ultima, populum Domini non solum liberum abire permitti, verum etiam auctum pecunia, ut festinaret, vehementissime compelli fecit. Cujus rei gratia si quid post hanc Christianorum persecutionem exemplatum fuerit, in antiquis ecclesiarum ædificiis apud nos adhuc cernere licet.

decimam persecutionem, cæteris immanior, excitavit,

8 Cum ergo in Galliis perniciosus tumultus contra Romanum imperium excrevisset *b*, Maximianus apud Italiam collecto exercitu, Thebæos milites, Mauricium, Gereonem, Victorem, aliosque ejusdem ordinis viros, jam Sacramentis veræ fidei et salutaris Baptismatis per Hierosolymitanum antistitem *c* initiatos, in auxilium accersivit. Qui protinus, ut erant militari virtute exercitati, præceptis imperatoris obsequentes, singuli cum suis sequacibus armis bellicis instructi, consilio divino muniti, sese in eandem expeditionem unanimiter contulerunt. Deinde colloquium expetentes beati Marcellini Romani Pontificis, qui post beatum Petrum Apostolum vicesimus octavus, ante S. Sylvestrum, ejusdem Sedis præsulem, quartus, navim sanctæ Ecclesiæ in mediis tempestuosi mundi jactatam fluctibus gubernabat: ab eo quomodo sub armis Romanæ militiæ, Christianæ religionis conservanda esset innocentia, dedicerunt *d*, ejusque doctrinæ perspicuam veritatem usque ad finem boni certaminis invicta fidei justitia servaverunt.

Thebæos milites, orta in Galliis seditione, accersit.

9 O beatus et sacer ille conventus expeditorum

A. HELIANDO. Hi, quamvis imperatori servire parati, Christo fidem servare voluerunt,

torum in procinctu militum, qui bellum quidem extrinsecus per obedientiam, pacem intrinsecus per innocentiam cogitabant, qui ad expugnandos Romanæ pacis inimicos arma ferebant, ad resistendum contra præmeditatas injurias, non ferri, sed fidei arma firmissima præparabant. Nam hanc suam Domino generaliter dicavere concordiam, ut contra hostes publicos edictis imperatoriis obedirent; contra susceptæ fidei religionem, imperatorem nullum agnoscerent, piusque vellent pro Christo vitam temporalem perdere, quam vitam æternam, Christum Deum negando, temporaliter vivere. Nimirum unctioe sancti Spiritus edocti, recolebant verba Veritatis, quæ de suis discipulis ad Patrem loquitur, dicens: Hæc est autem vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti Jesum Christum e. Optabant simul anhelanti desiderio citius in se perfectum iri orationem illam Domini, dicentis: Pater, volo, ut, ubi ego sum, ibi sit et minister meus.

hincque, cum jam Maximianus in Galliam

10 Deinde Maximianus Augustus f, coadunato exercitu, permixto tamen fidelium et infidelium cœtu, festinus Alpium juga transgrediens, Galliæ appropinquabat, soloque adventu suo Amando et Eliando ducibus tumultus memorati perterritis, seditionis illius tempestatem pertinaciter excitatam, facile sine sui exercitus dampno sedabat g. Comperto vero, quod Carausius quidam nobilis, insidias contra Romani fines imperii moliretur h, qui tamen procurator constitutus erat provinciæ, quæ est juxta Oceanum, ubi Franci, jam secundo a sedibus suis expulsi, juxta Gallorum et Saxonum confinia condecorum, misit illuc per Rheni fluminis alveum partem sui exercitus i, cujus militari virtute nefarius cassaretur inceptus.

Gereonem aliosque ex illis præmisisset,

11 In quo itinere præcipuus belli Dominici duces, Gereonem, Victorem, Cassium et Florentium felices turmæ Christianorum militum sequebantur. Interea Maximianus, ferocissimus Christiani nominis persecutor, et tali tantoque agmine indignissimus ductor, statuto juxta radicem Alpium zeli idolo, in loco, quem dicunt Octodorum k, præcepit, ut omnis exercitus viri- tim festina celebritate concurreret, et a supplicatione diis, ut fatebatur, immortalibus agenda, communique lætitia se nemo, velut alterius sectator religionis, exciperet l. Jam vero Gereonium præcessaret agmen, et fidissimi comitatus societatem præsentia corporali reliquit. * Unde factum est, ut nuncium scelestissimi sacrilegii non audiret, seseque cum sanctissimis suis corporibus nostræ perpetuæ jucunditati servaret.

reliqua primum, que cum Mauritio remanserat, eorundem acies,

12 Ventum est ad locum constituti flagitii, ubi, dum copiosus Romanæ virtutis exercitus quasi pro religione surdis et mutis idolis inclinaretur, S. Mauritius cum sua legione non adfuit, quia interim, ut commilitones suos ad futura certamina roboraret, in locum spiritualis exercitii secessit. Quod dum rex avidus bonorum exiti, referente præcone, resciret, et persuasio- nibus callidis aciem divinam flectere non varet, præcepit eam semel et iterum decimari m, et si adhuc, qui remanerent, mori quam cedere mallent, omnem illam beatissimam legionem, ubicunque fuisset dispersa, missis militibus, statuit trucidari, hoc sane licetorem labore precio comparans, ut, quo quis plures occideret, eo amplioribus spoliis se ditatum fuisse gauderet.

n

13 Hæc primum apud Agauni oppidum n, ubi

maxima multitudo sancti resedit exercitus, agebantur. Inde præcedentium secuti vestigia repererunt primarios milites Cassium et Florentium cum septem aliis similis constantiæ Viris, juxta Veronam civitatem o in ripa Rheni fluminis consedentes, aliosque cum eis quamplurimos, ejusdem agminis, sed non ejusdem intentionis p, satellites. Hos autem cum cognovissent de Orientali fuisse presidio, sævientes contra eos, de professione fidei seiscitati sunt. Cumque illi nec voluntate cordis, nec sententia responsionis a superioribus discreparent, submissis capitibus, in eodem loco pro Christi nomine perempti sunt.

nam Cassius, Florentius alii- que,

o

p

dein Gereon cum Sociis 518,

14 Mox ad beatum Gereonem ejusque Socios trecentos decem et octo, cum illo pariter fidei veritatis armatos, persecutor nescio velocius, an fama pervenerit. Progressi tamen paupulum ante subsequentes carnifices in campis Agrippinæ magnæ civitatis martyrii gloriam, sese invicem cohortantes, prætolati sunt. Quibus continuo supervenientes hii, qui missi erant a iudice, nullam in eis defensionis causam vel a proposito deficiendi voluntatem, sed constantissimam nominis Christi invenerunt confessionem. E Ibi beatus Gereon, dux et martyr egregius, cum illis Regis æterni vernaculis, edomitis omnibus, quæ ad hujus vite delectationem possent allicere, semetipsum spontaneus obtulit hostiam vivam Deo. Insani vero tortores, Sanctorum ibidem corpora cruentantes, per campi illius planitiem traxerunt et in puteum quandam magnum proiecērunt q. Monstratur autem usque hodie in loco, ubi S. Gereon trucidatus est, sanguinis ipsius spectaculum r et ipse locus, Ad Martyres, ab incolis acceptum servat vocabulum s.

E

q

r

s

ac tandem Victor cum aliis 550 necantur,

t

u

15 Hæc itaque dum agerentur, cohors illa, quæ beatum Victorem comitabatur, ad locum, cui destinata erant, properans, pervenit ad oppidum Francorum, quod ex majorum suorum sedibus Troiam sive Xantum nuncupabant t, ibique cum duce suo castra in pratibus posuit. Nec minus audaces illi cruentique milites assuerunt, et perempto illic fortissimo Christi milite Victore cum trecentis triginta Martyribus u, sancta eorum corpora in locis palustribus submerserunt.

eandemque etiam fortem post Mauri subeunt.

16 Tandem optatis locupletati spoliis, cum exercitu reliquo, quia Carausius ille fugiens, sese in Britanniam transtulit, per viam, qua venerant, læti pro seclere regressi sunt. Eodem vero tempore de Mauritania, quæ est pars Africae, finitimisque regionibus milites ab imperatore propter frequentes Gallorum tumultus evocati, in Galliam venerunt; quorum ibi simul trecenti sexaginta x pro fide catholica trucidati cum beato Gereone ejusque Sociis beatorum corporum quietem et venerationem perpetuam delegerunt.

ANNOTATA.

a Serius hic, quam patiatu veritas, Maximiani Herculi differuntur initia; neque enim anno demum 291, sed jam inde ab anno 285 cæsar, ac deinde anno 286 augustus fuit creatus. Adi ad utrumque hunc annum in Criticis Pagium.

b De tumultu, a Bagaudis, Eliano et Amando ducibus, in Galliis anno, ut plerisque placet, 286 excitato, sermonem hic fieri, ex iis, quæ num. 10 sequuntur, fit perspicuum. Ceterum

A Ceterum de Bagaudis videsis Operis nostri tom. 6 Septembris pag. 346 et seq. in Annotatis ad lit. b.

c Hunc fuisse Zabdam, censent nonnulli; ast rectene, an secus, statues ex iis, quæ Operis nostri tom. proxime laudato pag. 347 in Annotat. ad lit. c, itemque tom. 2 Octobris in Comment., SS. Tyrsi, aliorumque MM. Tre-virensium Actis præmisso, num. 108 sunt dicta.

d Si, ut infra biographus noster dilucide tradit, bello adversus Bagaudas, quod anno 285 aut certe non serius, quam anno 286 fuit confectum, in Galliis exorto, SS. Mauritius, Gereon, Cassius, Florentius, Victor eorumque Socii martyrium sint passi, nequit sane, quod hic de Marcellino, Romano Pontifice, abs illis consulto memorat, veritati esse consonum, cum hic ante annum 296 S. Petri cathedram haud occuparit. Comment. prævium num. 78 videsis.

e Joannis cap. 17, v. 3.

f Maximianus hic recte, si bellum adversus Bagaudas anno 286 fuerit confectum, vocatur Augustus, at non itidem, nisi forte per anticipationem, si jam inde ab anno 285 istud acciderit; neque enim tum augustus, sed cæsar dumtaxat erat Maximianus.

B g Solo adventantis Maximiani timore dormitos fuisse Ælianum et Amandum, hic indicare videtur noster biographus; ast id non sine præliis, ulut levibus, factum, Eutropius in Breviario lib. ix docet.

h Carausii rebellionem non serius, quam cum Maximiani in Bagaudas seu Ælianum et Amandum expeditio jam staret parata, evenisse, hic indicatur, sed perperam, cum hæc illam, uti in Comment. prævio num. 77 ex Eutropio docui, uno alterove anno præcesserit.

i Fuisse sane a Maximiano, cum in Alpibus adhuc consisteret, aliquot militum ac proin et Thebæorum turmas in Galliam, ut terrarum tractum, Rheno vicinum, contra hostes tutarentur, præmissas, a vero neutiquam abhorret.

k Quo loco Octodorum, itemque Agaunum, S. Mauritii, eorumque, qui cum eo martyrium subierunt, palæstra, situm fuerit, apud nos tom. 6 Septembris in Comment., SS. Mauritii ejusque Sociorum Actis præv., num. 1 et 2 exponitur.

C 1 S. Mauritium ejusque Socios ac dein etiam Sanctos nostros, quod huic Maximiani præcepto obtemperare nollent, fuisse occisos, narrationis, quæ hic sequitur, serie indicatur, idque ipsum etiam quantum ad Mauritium ejusque Socios, Agauni necatos, in interpolatis horum Actis, apud nos tom. 6 Septembris pag. 345, 346, 348 et 349 recisis, diserte asseritur; verum in antiquioribus, quæ eidem Operis nostri tomo pag. 342 et seq. exstant inserta, S. Mauritii Sociorumque Agaunensium MM. Actis a S. Eucherio, Lugdunensi episcopo, conscriptis, alia plane, ob quam hi martyrio fuerint affecti, num. 3 allegatur causa, videlicet quod, cum.... sicut et ceteri militum, ad pertrahendam (duo apud Ruinarium codices habent dilaniandam) Christianorum multitudinem destinarentur, soli crudelitatis ministerium detrectare ausi sint, atque hujuscemodi præceptis se obtemperaturos, negarint.

m Decimationem apud Romanos in militum seditiosorum supplicis usitatam fuisse, ex Polybio, Julio Capitolino, Livio ac aliis Baronius in suis in Mrl. Rom. hodiernum Notis ad

xxii Septembris diem ostendit. Eum itaque consulat, qui de re isthac plura desiderat.

n Adi, quæ supra ad lit. k dicta sunt.

o Hic per Veronam, non Hollandiæ civitatem homonymam, haud procul Alcmariæ olim silam modoque excisam, sed Bonnam significari, in Commentario prævio num. 7 et 8 contra Miræum ostendi, ibidem etiam num. 10 adjectis, quæ isthanc Germaniæ civitatem Veronæ quoque nomine sec. xi venisse, evincunt; iis autem addi adhuc potest inscriptio, a Gelenio de Colonia Agrippinensis Magnitudine lib. 3, syntagmate xii, pag. 363 adducta; in hac enim, in qua Volcmarus, ab anno 966 ad annum usque 969 Coloniensium archiepiscopus, laudatur, Bonna etiam vocatur Verona; quod sane, si, ut apparet, inscriptio illa vel vivente adhuc Volcmaro vel haud diu post ejus obitum fuerit confecta, sec. etiam x Veronæ nomine Bonnam venisse, argumento erit.

p Hinc apparet, haud omnes, qui cum SS. Cassio et Florentio a Maximiano in Galliam fuerant præmissi, exstitisse Thebæos.

q Ita saltem Gregorii Turonensis ætate de quinquaginta, quos hic lib. 1 de Gloria Martyrum cap. 62 memorat, legionis Thebææ militibus credebatur, uti ibidem apud scriptorem illum licet videre.

r Hic verosimiliter designatur columna, SS. Thebæorum ac Maurorum, ut aiunt, sanguine conspersa, de qua Gelenius de Magnitud. Coloniae pag. 260 sic scribit: Tradunt præterea, columnam ex Theatro inter necino SS. Thebæorum et Maurorum Martyrum superesse partem, eorumque sanguine conspersam, quæ in superiore parte laminam habet hac inscriptione visendam: Adde fidem, fuit hic pridem fusus cruor idem,

Ad lapidem si dem me male, punit idem. Verum, si S. Gereon in Theatro habuerit palæstram, qua ratione verum esse potest, fuisse illum, ut narrationis Helinandiæ series indicat, in campo aperto necatum?

s Adi in Commentario prævio num. 39 Gelenii verba.

t Ex iis, quæ in Comment. præv. num. 2 et quatuor seqq., ac deinde num. 63 et septem seqq. disputata sunt, consecrarium fit, ut oppidum, de quo hic sermo instituitur, primo Vetera, dein Bertinum ac denique a S. Victore ejusque Sociis, ibidem passis ac cultis, Sancti seu Sanctum fuerit vocatum, postea interim id, cum posterioris hujus appellationis ratio haud sat haberetur comperta, nonnullis etiam ac nominatim hic Helinando, qui Troianam Francorum originem credebant, idemque oppidum a Troianis conditum, præpostero nimis antiquitatis amore abrepti volebant, Xanthum ac Troiam Minorem appellantis.

u De horum itemque de Sociorum, quos tam S. Gereon, quam SS. Cassius et Florentius sibi habuerunt adjunctos, numero Comment. præv. § iv videsis.

x Apud Surium legitur quinquaginta; sed Ms. Audomarense, Petrus de Natalibus ac Mombritanum Possionis Sanctorum nostrorum compendium etiam habet sexaginta; cum autem id ita sit, ac 360 Mauri in S. Annonis Vita, in Comment. prævio plus semel laudata, etiam numerentur, codicis nostri lectione hic standum videtur.

A. HELIANDO.

CAPUT II.

*Ecclesia, in S. Gereonis Sociorum-
que ejus honorem exstructa mi-
raculisque illustrata.*

*Maximianus
abdicit impe-
rium,*

a

b

B

c

*dumque id
post Constanti-
nus Magnus
tenet,*

d

e

f

*S. Helena ejus
mater magnifi-
cam S. Gereon-
is*

g

h

*ecclesiam Colo-
niæ exstruit.*

i

k

*In hac S. Ever-
gisius prodi-
giose fuit sana-
tus, alioque sa-
pe miraculo,*

l

m

Post hæc Maximianus Augustus reversus in Italiam, suadente Diocletiano, ut cum ipso se transferret in ocium, licet invitus, purpuram simul imperiumque, sed non tyrannidis usum deposuit *a*, et vice sua Constantium virum mitissimum, Italiae, Africae et Gallis Augustum esse constituit; Galerio vero ceteræ provinciæ delegatæ sunt. Sed Constantius Gallis Hispanisque contentus, has magna mansuetudine gubernabat, et ecclesias Dei nullis molestiis infestabat *b*. Cumque ipse, adhuc, Maximiano vivente, in Britannia diem obiret, Constantino, filio suo, Christianæ religionis cultori præcipuo, provincias easdem regendas reliquit *c*.

18 Qui, confortatus in imperio, dum regni Romani monarchiam per bella maxima obtinisset *d*, beatissimæ Helenæ matri suæ, honorandi et sublimandi sanctorum Martyrum sepulturas jus et potestatem, ipse per omnem pene terram eodem studio occupatus, contradidit *e*. Cujus Deo dignæ matronæ in beati Gereonis monasterio *f* adhuc plurima servantur insignia, et qualis ipsa fuerit, testantur ibidem apud ejus memoriam crebro repetita miracula

19 Fecit sane inter plurima spectabilia suæ devotionis opera, super ejusdem sancti Martyris et Sociorum ejus corpora, ubi etiam supra memorati sancti *g* Martyres ad singulare mœrentium et infirmantium refrigerium pausant, insignem neminique prorsus vel sententia sermonis explicabilem, vel arte operis imitabilem structuræ mirificæ et sublimis ecclesiam *h*, quam ita metallorum fulgore et artificii varietate decoravit, muris etiam validis excelsisque firmavit, ut nihil supra per omnes illas regiones vel fuisse vel futurum esse, celebri sermone feratur.

20 Præter quod ligneam aliquam, vel quæ tam facile senio, vel negligentia cedat, materiam habuisse negatur, cum marmoreæ soliditatis ibi tanta copia fuerit, ut opus totum columnarum illius generis firmitudine et pulchritudine fulciretur; aurei vero fulgoris in ea tantum emicuit, ut musiva foris et nitus fulgens elegantia, nomen, Ad Aureos Sanctos, ab incolis sortiretur, *i*. Quæ, quia per se summo rerum omnium Authori placere non potuit, ut adhuc amplius et dignius resplenderet, plurimis idoneis laudis divinæ præconibus et ministris sibi congruentibus adornata est *k*.

21 Igitur sanctus Maternus, Trevirorum episcopus, Agrippinæ Colonie ecclesiam primus pastor dignis gubernaculis ordinavit *l*, cujus vitam multis claruisse virtutibus, gestorum ejus scripta commemorant. Hujus sedis antistes nobis cognitorum tertius, S. Severini confessoris Christi successor, nomine Evergisilus *m*, quadam die, dum capitis dolore nimium cruciatus, ad memoriam beatorum martyrum Gereonis et Sociorum ejus

oratum accederet, et adhuc in sancti illius thesauri indicium fastigium nullum excelleret *n*, versiculum in laudem sanctorum dici solitum, Exultabunt Sancti in gloria, ingrediens ecclesiam, inchoavit: cui protinus ex illo venerabili sanctorum corporum aditu* responsum est: Lætabuntur in cubilibus suis. Quod cum pontifex stupefactus audiret, laudem Deo repente cum omnibus, qui aderant, conclamavit, et approprians, de loci illius pulvere capiti suo salutare remedium apposuit, et, consignato cum summa reverentia loco, recessit *o*.

22 Talia quidem plurima veridica relatione commemorari possent, si promissi compendii studia non arcerent. Non enim exinde erant, vel ibi sunt rara virtutum opera, sed pene quotidiana, quorum multitudinem simul et magnitudinem ammiratur, quisquis ejusdem ecclesie cultori cuilibet religioso colloquitur. Nam quicumque fide non dormitante qualemlibet ibi medellam expostulat, ipsa millicsanitatem voti compos semper adesse non dubitat. Similia suorum meritorum indicia S. Victor, Cassius et Florentius cum suis commilitonibus crebro dare non desinunt, quæ nemo utique verbis, nedum scriptis, ad plenum exequitur. In locis tamen suis, ubi mirabiliter frequentantur, uberius etiam sermonibus et fidis testimoniis celebrantur, quavis ea, quæ vulgantar per singulos actitari, recte debeant meritis omnium simul adscribi.

23 Sancta vero Coloniensis ecclesia per suffragia sanctorum Martyrum, quorum corpora in suo gremio meruit fovenda suscipere, non desinit usque hodie fidem inviolatam excolere, quam a Materno, primo suo episcopo, se meminit suscepisse. Apud quam consuetudo celebris inolevit, ut beatos martyres, Gereonem, Victorem, Cassium et Florentium, eorumque Socios, trino martyrio coronatos, ternis locis venerabiliter conditos, una die, id est, sexto Idus Octobris, festivate congrua veneretur, cum tamen dubium sit, utrum uno die, an duobus, eorum martyrium completeretur, quia Verona, supremus memorati martyrii locus, non minus viginti sex millibus ab elegantissima sancti Victoris basilica distans, aliter hoc uno die, nisi per festinum nimii furoris impetum, fieri posse, maxime propter moras in locis singulis necessarias, credere vetat *p*.

24 Hujus itaque diei gaudia, fratres, ita modo celebremus annua, ut fiant nobis illorum intercessione continua; sic illorum gloriæ gratulemur, ut, quoscunque possumus, nobiscum pariter doctrinæ verbis et bonorum operum exemplis in charitate non ficta lucremur. Ut enim per quandam mundi hujus sapientem dictum est, amicos quoslibet eadem velle, et eadem nolle, ea demum firma amicitia est, et si nos sancti Martyres, patroni nostri, in ea voluntate, qua ipsi fuerunt, ad se clamantes et de se loquentes invenerint, profecto nos non ut alienos, sed ut proprios et domesticos respicere non dedignabuntur, causamque nostram sua dilectione, qua perpetuo flagrare non desinunt, suam arbitrabuntur. Ita fiet, ut et in præsentis seculo necessariis non destitutamur auxiliis, et in futuro sempiternis eorum jungamur consortiis, ad laudem et gloriam Domini nostri Jesu Christi, qui cum patre et Spiritu sancto Deus vivit et regnat in secula seculorum. Amen.

ANNOTATA.

D

n

* Sur. adyto

*Victore etiam,
Cassio et Flo-
rentio similia
patrantibus,
sunt facta.*

E

*Ad horum et
S. Gereonis
annua, quam
una die ecclesia
Coloniensis*

F

*p
colit, festiva-
tem vite celo-
brandam au-
ctor hortatur.*

A

ANNOTATA.

a Haud diu post Sanctorum nostrorum martyrium imperio et purpuræ nuncium remisisse Maximianum, hic indicari videtur; ast id verum esse non potest, si, ut supra tota narrationis serie pariter indicatur, Sancti nostri pro fide occubuerint, instante adversus Bagaudas bello. Id enim, ut supra docui, non serius quam anno 286, ac proin diu ante annum 305, quo Maximianus ac Diocletianus, uti modo inter eruditos convenit, imperio et purpuræ nuncium remisere, fuit confectum. Nec Maximianus, qui, quævis post annum 286 sæpius e Galliis, post iteratas ibidem moras, in Italiam fuerit profectus, imperio ibidem, uti iterum hic indicatur, sed Nicomediæ in Bithynia nuncium remisit, tyrannidis adhuc usum, deposito imperio, retinuisse recte hic asseritur. Etsi enim S. Victoris Massiliensis, e quibus id utcumque probari posset, Acta, Massiliæ Sanctum hunc Maximiani jussu, cum hic illuc, quod anno 310 factum, vitæ simul et criminibus modum positurus accessisset, pro fide fuisse necatum, memoriæ prodant, iis tamen hac in re haud standum, uti, quæ Cuperus in Commentario, Sancti illius Actis prævio, num. 24 adducit, satis ostendunt.

B b Qua ratione hæc de Constantio intelligenda sint, in Opere nostro loco non uno, ac imprimis ad xv Octobris diem in Commentario, SS. Tyrsi et Sociorum MM. Actis prævio, num. 94 exponitur.

c Qui id, quod Pagius in Criticis anno 306 innectit Constantio Chloro jam morbo, quo e vivis excessit, laborante, acciderit, Lanctantius de Mortibus persecutorum cap. 24 narrat.

d Vocem hanc inter et proxime sequentem ponitur apud Surium: Legibus Christianæ Religionis per beatum Sylvestrum Papam infiat; ea hisce autem verbis, quæ tamen, cum in codice nostro non legantur, Helinandi fortassis non sunt, Constantini Magni per Sylvestrum Papam baptisma admisisse auctor videtur; ast, an Constantinus baptismate vere fuerit a S. Sylvestro initiatus, docet cap. 2 historicus de sancto illo imperatore Commentarius, ad XXI, quo is in nonnullis Fastis sacris memoratur, Maii diem Operi nostro insertus atque a Papebrochio contextus.

C e De S. Helena ad xviii, quo hæc Mrl. Rom. hodierno inscribitur, Augusti diem actum apud nos jam est; anne autem, quod hic de potestate sanctorum Martyrum corpora elevandi, quam huic sanctæ matri suæ Constantinus Magnus impertierit, ac ipsemet per omnem terrarum orbem egeruerit, narratur, veritati certo consonet, status ex iis, quæ ibidem in Comment., Actis S. Helene prævio, itemque in historico, quem ad lit. præced. laudavi, de Constantino Magno Comment. disputata sunt.

f Collegiata S. Gereonis Coloniae ecclesia, aut, si mavis, canonicorum, quod huic additum est, collegium olim, ut Gelenius de Colon. Agrippinensibus Magnitudine syntagm. 2, § 1, ac Galliæ Christ. auctæ Scriptores tom. 3, col. 722 docent, exstitit monasterium, hincque haud dubie sic etiam hic vocatur; id autem a S. Helena conditum fuisse, minime probant, de quibus hic sermo fit, insignia, utpote quæ ibi-

dem possint non citius, quam jam aliquot post S. Helene ætatem seculis elapsis, fuisse locata. g Vocem hanc inter et proxime sequentem in Ms. Audomarensi et apud Surium ponitur Mauri.

h An super S. Gereonis ejusque Sociorum corpora ecclesiam S. Helena vere exstruxerit, in Com. prævio § ultimo examinavi.

i De nomine, quo vocata fuerit Coloniensis S. Gereonis ecclesia seu basilica, Gregorius Turonensis lib. 1 de Gloria Mart. cap. 62 sic scribit: Sanctos Aureos ipsam basilicam incolæ vocitare voluerunt.

k Id, quod hic refertur, nec a quo factum fuerit, adjungitur, a Gelenio per verba, in Com. prævio num. 85 relata, S. Helena attribuitur, sed sine ullo vade antiquo.

l De S. Materno, Trevirensi episcopo, ad diem, quo Mrl. Romano hodierno exstat insertus, xiv Septembris actum apud nos jam est, liqueatque ex ibidem dictis, vera esse, quæ de illo hic memorat Helinandus.

m Inter S. Maternum et S. Severinum Coloniae Agrippinæ sedit Euphratas; ut S. Evergisus, qui S. Severino in sedem Coloniensem proxime successit, non tertius, sed quartus fuerit hujus sedis antistes; ast hic illum cognitorum sibi tertium Helinandus fortassis vocat, quod Euphratas, veluti Arriana heresi infectus, de episcopatu, ut nonnulli volunt, fuerit dejectus. Adi Galliæ Christianæ auctæ Scriptores tom. 3, col. 622 et seq. Porro Coloniensis, de quo hic agitur, antistes in Ms. nostro Audomarensi et a Surio, plerisque etiam aliis, quæ de illo loquuntur, monumentis literariis consentientibus, vocatur Evergisus; verum cum hic in codice nostro appellatur Evergisilus, quid ni factum esse queat, ut etiam Ebergisilus, modico dumtaxat inter utrumque hoc nomen discrimine intercedente, a Gregorio Turonensi lib. 1 de Gloria Mart. cap. 62 fuerit nuncupatus? Adi num. 70 et seq. Comment. prævium.

n Ita, ni fallor, indicatur, tum nullum adhuc e terra prominens monumentum, quod, quo templi Gereonæi loco S. Gereon ejusque Socii jacerent sepulti, indicaret, in templo illo exstitisse.

o Hisce Helinandi de S. Evergislo hic narratis respondent, quæ hujus biographus per verba, in Comment. prævio num. 71 et seq. hic transcripta, commemorat; ita tamen, ut postremum e duobus miraculis, quæ ibidem dilucide refert, dumtaxat obscure ab Helinando proponatur. Ast, an vere omnia et singula, quæ ab Helinando et S. Evergisli biographo narrantur, adjuncta postremum istud miraculum comitata etiam fuere? Id, si laudato biographo et Helinando sit standum, S. Evergislo, Coloniae Agrippinæ in S. Gereonis ecclesia exstanti, evenerit, contra autem, si iis, quæ Gregorius Turonensis lib. 1 de Gloria Mart. cap. 62 per verba, in Comment. prævio num. 35 relata, scribit, fides adhibenda sit, miraculum illud S. Evergislo, non Coloniae Agrippinæ, sed in villa, civitati huic vicina, versanti, acciderit, nec pulvere, quem ipsemet, ut præfatus biographus ait, e Coloniensi S. Gereonis templo acceperit, sed quem inde acceptum diaconus ad illum attulerit, S. Evergisus capitis dolore prodigiose fuerit sanatus. Ast quid hic jam faciamus? Cum Gregorius, utpote seculi vi scri-

A. HELINANDO.

E

F

A. HELINAND.

ptor, Helinando q̄c S. Evergisti biographo, quorum posterior verosimillime non citius, quam sec. IX, prior sec. demum XIII floruit, multo sit antiquior, fueritque adeo a sec. V, quo verosimillime, uti supra in Comment. prævio num. 71 et seq. adducta suadent, miraculum istud evenit, multo minus, quam illi, remotus, enimvero Gregorio hic potius, quam duobus istis scriptoribus est standum. Hinc porro, cum primum e duobus, quæ, ut dictum, S. Evergisti biographus et Helinandus narrant, miraculis S. Evergisto certe, ut consideranti patebit, non alibi, quam in Coloniensi S. Gereonis templo obvenisse queat, consecrarium jam fit, ut id non tunc, cum capitis dolore S. Evergistus prodigiose fuit sanatus, sed vel ante, vel post, contra ac Helinandus et laudatus biographus docent, evenerit. Id verosimillime observavit Gelenius. Ita scilicet apparet, quod in sua, quam De Colonia Agrippinensis Magnitudine inscripsit, lucubratione lib. 3, syntagm. 2, § 1 sic scribat: Ex horum (miraculorum, quibus illustrata fuit S. Gereonis ejusque Sociorum ecclesia) numero est illud, quod B. Evergisto B. episcopo obvenit... qui cum acrobis capitis seu cephalalgia doloribus conflictaretur, pulvere ad SS. hujus loci monumenta collecto eos sopivit, teste B. Gregorio Turonensi lib. 1 Mir. cap. 62. Et angelorum præsidium Evergistus ibidem alias agnovit, quando hæc limina adiens venerabundus versu psalmi 148 Sanctos salutans, « Exultabunt Sancti in gloria », angelos audivit responsantes: « Lætabuntur in cubilibus suis. » Porro Fisenus in ecclesiæ Leodiensis Historia ad annum 450, num. 38, hunc Helinandi locum commentans, de S. Evergisto sic scribit: Sanctiora civitatis (Coloniensis) loca cum supplicabundus aliquando vi Id. Oct. lustraret, S. Gereonis ædem ingressus, beatos Martyres e genibus salutabat, recitato hoc versu: « Exultabunt Sancti in gloria: » statim vox hæc divinitus reddita est, ingenti multitudinis adstantis admiratione: « Lætabuntur in cubilibus suis; » simulque se divinitus edoceri sensit, ibi sanctorum Martyrum esse conditorium, unde vox prodire visa erat; et illum ipsum martyrii diem esse. Utrumque ad eam ætatem incognitum erat. Ita ille; verum quis determinatus esse queat C templi Gereonæi locus, quo sanctorum Martyrum esse conditorium, S. Evergistus divinitus didicerit? Gregorii Turonensis ætate in ecclesiæ Gereonææ medio puteum aut, ut verosimilius apparet, putei saltem, in quem, ut tum fama ferebat, quinquaginta Martyres Thebæi post martyrium fuerant conjecti, partem adhuc exstitisse superstitem, e scriptoris illius verbis, in Comment. præv. num. 35 recitatis, docemur; verum ibi Sanctorum illorum quinquaginta corpora fuisse adhuc S. Evergisti ætate condita, vero reddit absimile primorum Christianorum erga Martyres veneratio, qua fuerit verosimillime, ne dicam indubie, factum, ut Thebæorum corpora, quæ in puteum fuerant conjecta, ex hoc haud diu post martyrium extraxerint, unaque cum aliis aliorum nostrorum Martyrum, cum S. Gereone occisorum, corporibus sepultura, ut decebat, honesta donarint. Ac id quidem in putei illius circuitu seu vicinia eo ipso loco, quo modo Gereonæum templum conspicitur, fuisse tum a Christianis factum, a vero etiam neutiquam abhorret; ast, etsi res ita habeat, omnia tamen illa corpora

ibidem haud separatim ac sparsim, sed uno eodemque loco aggesta ac veluti uno tumulo conclusa fuisse, nemo facile credet, qui considerarit, quæ de Martyrum corporibus, quorum unum S. Gereonis a plerisque fuit creditum, Colonia Agrippinæ in Gereonæa ecclesia, a S. Norberto inventis, Rudolphus, Trudonopolitanus abbas, in Epistola, ad posthumæ Sanctorum nostrorum Gloriæ calcem huc transferenda, memoriæ prodit. Quod cum ita sit, quid per locum, qui veluti commune S. Gereonis ejusque Sociorum conditorium revelari, et a S. Evergisto summa cum reverentia consignari potuerit, hic Helinandus et Fisenus verbis supra huc transcriptis significatum velint, haud satis perspicio, certeque a S. Evergisto S. Gereonis corpus, contra ac posterior hic scriptor ibidem etiam in margine notat, haud fuisse inventum, vel ex eo liquet, quod id ante annum 1121, uti ex infra dicendis patescet, haud fuerint repertum.

p Ad num. 81 Comment. præv. Quod autem ad viginti sex millia seu milliaria, quibus hic Helinandus Veronæ seu e supra dictis Bonnæ a S. Victoris ecclesia seu Sanctensi oppido distantiam metitur, spectat, leucas Gallicas per millia, de quibus loquitur, verosimillime intelligit. Ut sit, de Germanicis equidem, cum Bonnam inter et Coloniæ Agrippinam quatuor aut summum aut etiam dimittat tres leucas Germanicæ communes, ac fere tantummodo duodecim postremam hanc civitatem inter et oppidum Sanctense intercedant, interpretandus non est.

GLORIA POSTHUMA.

§ I. Quandonam S. Victoris corpus fuerit inventum, qui is tum miraculis inclauerit et quam insignem apud Sanctenses cultum fuerit adeptus.

De ecclesiastico Sanctorum nostrorum cultu miraculis post obitum patris, sacris reliquiis harumque seu inventionibus seu translationibus acturus, abs hujus argumenti rebus, quæ ad S. Victorem ejusque Socios spectant, duco initium, quod, quamvis quidem hæc omnes argumenti ejusdem rebus, quæ ad S. Gereonem ejusque Socios, Cassiumque item et Florentium ac eorum Socios pertinent, anteriores tempore non sint, S. Victoris tamen prius, quam S. Gereonis Cassiique ac Florentii, sacræ reliquiæ, quæ præcipuam dissertationi, hic concinnandæ, materiem præbent, fuerint inventæ, uti infra dicenda aperient; etsi autem, uti pariter dicenda ostendent, prius etiam, quæ S. Gereonis a plurimis creditæ fuere, quam SS. Cassii et Florentii reliquiæ fuerint repertæ, prius tamen de dicti argumenti rebus, quæ ad hocce, quam de iis, quæ ad illum spectant, sum acturus, quod alioquin inter hic instituendum de Sociorum aliquot S. Gereonis ac ipsiusmet Sancti hujus, ut putatum a plurimis fuit, reliquiarum inventionem

F

S. Victor, cujus sacræ reliquiæ,